

УЧАСТЬ УКРАЇНИ У ЗАРУБІЖНИХ КНИЖКОВИХ ФЕСТИВАЛЯХ – ФАКТОР УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У СВІТІ В ЧАСИ ВІЙНИ

(оглядова довідка за матеріалами преси та інтернету
2025–2026 рр.)

Книжкові фестивалі сьогодні виконують роль «інтегративних майданчиків»: допомагають створювати нові соціальні зв'язки, оживляють занедбані простори, сприяють туризму і навіть впливають на транспортну інфраструктуру. Світові приклади доводять: великі книжкові події можуть змінювати репутацію окремих міст і громад й навіть впливати на їхню економіку [1].

Попри поодинокі голоси скептиків, такі масштабні літературні події, безперечно, потрібні і широким читацьким масам, і видавцям.

Які ж очевидні й неочевидні причини такої потреби в літературних фестивалях? Це, зрозуміло, не купівля книжок, бо їх зараз зручніше придбати в інтернеті, тоді як фестивалі пропонують унікальну можливість побачити авторів, поспілкуватися з ними і взяти автографи. Літературні фестивалі, безперечно, залишаються важливими культурними центрами, які допомагають «оживити» книгу, показати тих людей, які стоять за її появою.

Іншим важливим аспектом фестивалів є те, що вони змінюють читання як суто особистий процес і перетворюють його на спільний досвід, у межах якого люди можуть ділитися думками, почуттями та враженнями. Події на фестивалях сприяють розвитку емпатії, критичного мислення та створюють можливості для появи нових голосів і свіжих ідей. Так літературні фестивалі об'єднують письменників і читачів, надихають людей на творчість і водночас підтримують місцеву економіку завдяки розвитку культурного туризму.

Однією з основних причин, чому літературні фестивалі й надалі займають важливе місце у сучасному культурному просторі, є їхня здатність формувати людські зв'язки. Письмо та читання зазвичай належать до індивідуальних занять: автор створює текст наодинці, а читач проживає історію у власному внутрішньому світі. Фестиваль кардинально змінює цю ситуацію. Він створює справжню спільноту людей, яких об'єднує інтерес до літератури. Відвідувачі можуть особисто поспілкуватися зі своїми улюбленими письменниками, обговорити персонажів і сюжети, а також краще зрозуміти тих, хто створив книжку. Саме такий безпосередній контакт робить літературу більш живою та близькою до людей [2].

Ще однією значущою функцією фестивалів є підтримка культурного різноманіття та поширення нових ідей. Заходи на літературних фестивалях

дають змогу почути представників різних культур, поколінь і спільнот, які в інших умовах могли б залишитися поза увагою. Фестивалі допомагають розширити світогляд аудиторії, знайомлять людей із жанрами та темами, до яких вони, можливо, ніколи б не звернулися самостійно. Завдяки цьому літературний простір не стає одноманітним середовищем, де переважають лише популярні або комерційно успішні напрями. Навпаки, фестивалі підтримують культурну багатоманітність і навіть заохочують змінювати читацькі художні смаки, показуючи мистецтво як поле нескінченних можливостей.

Окрім презентацій книжок, літературні фестивалі часто перетворюються на простір для серйозних дискусій. Під час панельних обговорень, дебатів і відкритих розмов учасники порушують актуальні соціальні, політичні, екологічні та культурні проблеми. І вже такі події створюють відкритий і безпечний простір для обговорення складних глобальних і локальних викликів, обміну різними поглядами та пошуку відповідей на важливі питання сучасності. Саме тому фестивалі виконують не лише розважальну, а й суспільно важливу функцію.

І ще не менш значущою є підтримка творчого середовища. Для письменників, видавців і незалежних книгарень фестивалі мають велике значення для розвитку професійних зв'язків, популяризації книжок і створення можливостей для заробітку. Молоді автори отримують шанс краще зрозуміти роботу видавничої сфери, поспілкуватися з досвідченими колегами та вдосконалити власну майстерність. Тож фестивалі підтримують не лише окремих митців, а й увесь культурний процес загалом [2].

Особливе значення літературні фестивалі мають для дітей і молоді. Живі виступи поетів і прозаїків можуть стати для них справді незабутнім досвідом. Спостерігаючи за тим, як створюються історії та як автори взаємодіють із публікою, молодь отримує натхнення читати, навчатися та висловлювати власні думки через творчість. Тому саме подібні події часто формують любов до книжок і звичку до постійного саморозвитку.

Водночас фестивалі – це, безсумнівно, свято передусім для читачів, бо для організаторів і учасників це ще й робота, приємна, але все ж таки робота. Вони приносять людям радість, нові знайомства та спільні емоції. Проте за цією легкою атмосферою приховується значно глибший зміст. Їхня справжня роль полягає у підтримці людського прагнення дізнаватися більше, ставити під сумнів усталені погляди та шукати зв'язки між різними культурами та досвідами. Можна навіть сказати, що фестиваль – це свято людської допитливості. Це простір, де можна помандрувати на інше континенти і навіть планети, а ще знайти натхнення у випадковій розмові, несподіваній дискусії чи неочікуваній зустрічі.

Іноді організація літературного фестивалю може видаватися розкішшю, зайвиною чи недоречною розвагою, особливо в періоди серйозних світових криз і щоденних втрат військових і цивільних. Світ віддавна сповнений війн і геноцидів, і на цьому тлі щодня постає питання: чи варто вкладати ресурси в літературу і загалом – у культуру? Проте саме у такі часи фестивалі

демонструють свою справжню цінність. Вони не можуть миттєво вирішити глобальні проблеми або відновити зруйнований світ, але нагадують людям про спільну людяність, здатність співпереживати, уявляти інше майбутнє та підтримувати зв'язок між собою, а ще може – хоч ненадовго, але відволікають від брутальної дійсності. Саме тому літературні фестивалі залишаються необхідними навіть у найважчі періоди [2].

Зараз, навіть в умовах повномасштабної війни інтерес до книжкових фестивалів в Україні залишається дуже високим. Втім, дуже важливим є й участь вітчизняних видавництв в престижних міжнародних книжкових фестивалях. Така участь не тільки пропагує українську книжку, а й демонструє, що українська література є повноправною частиною європейського та й світового культурного простору.

Важливу роль у просуванні української книги відіграють міжнародні книжкові ярмарки. Саме там відбуваються переговори про переклади, нові контракти та міжнародні партнерства.

За словами в.о. директора Українського інституту книги О. Коваль, «найважливіша зміна останніх років полягає в тому, що Україна остаточно стала окремим і самостійним суб'єктом на міжнародному книжковому ринку. Вона перестала сприйматися як частина російськомовного простору і дедалі більше асоціюється зі своєю мовою, літературою та культурою. На мою думку, саме це є найбільшим зрушенням»

Також за словами О. Коваль, велику роль у процесі «підігрівання інтересу» до української книги відіграють саме міжнародні книжкові ярмарки. Український інститут книги щороку організовує національні стенди на найбільших книжкових форумах світу – у Франкфурті, Лондоні, Лейпцигу, Болоньї, Мадриді, а також не більш локалізованих: Варшаві, Празі, Відні, Будапешті чи Гельсінкі. Саме там відбуваються зустрічі з видавцями, літературними агентами та перекладачами, які відкривають українським авторам нові можливості на міжнародному ринку [3].

Так, Україна є постійним учасником Франкфуртського книжкового ярмарку – однієї з найвпливовіших подій у світі видавничої індустрії.

Тож закономірно, що значною подією стала участь України й у 77-му Франкфуртському книжковому ярмарку [4].

За словами директора Buchmesse Юргена Бооса, 77-й Франкфуртський книжковий ярмарок було присвячено об'єднанню людей. Понад 200 тисяч професіоналів з усього світу, близько 80 тисяч нових видань, понад 7 тисяч журналістів, стенди й майданчики більш як ста країн, десятки великих і малих сцен для дискусій. Центральна сцена у холі 4 як головне місце для публічних дебатів, зокрема у рамках культурно-політичної програми «Франкфурт кличе». Партнерство із PEN International, Європейською та Міжнародною федерацією книгопродавців, Amnesty International та десятками інших організацій.

На думку Юргена Бооса, у турбулентні часи ФКЯ має стати майданчиком для дебатів і водночас – фестивалем захопливих історій. Головні цінності лишаються незмінними: свобода слова, розмаїття, демократія. В інтерв'ю

профільному виданню «Publishing Perspectives» Юрген Боос сказав: «Ми тут, щоб запропонувати платформу, де представники міжнародної видавничої індустрії можуть вести бізнес, обмінюватися ідеями та обговорювати їх у мирі та безпеці в часи геополітичних конфліктів та напруженої ситуації у світі». Боос визнав, що коли у події беруть участь видавці з понад ста країн, розбіжності неминучі, тож місія ярмарку – не нав'язати конкретне бачення, а надати майданчик для діалогу. Серед важливих тем Юрген Боос назвав дискусії про книготоргівлю у часи війни, цензуру у сучасному книговидаванні, а також про роль жінок у видавничій справі. Також, окрему увагу привернула розмова про права людини, у якій взяли участь філіппіно-американська журналістка, лауреатка Нобелівської премії миру Марія Ресса та колишній Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг. Також уже не вперше видавці обговорювали загрози демократії і виклики, пов'язані зі штучним інтелектом [5].

Український національний стенд почав працювати на 77-му Франкфуртському книжковому ярмарку після офіційного відкриття 15 жовтня за участі державного міністра культури та ЗМІ Німеччини (Уповноважений федерального уряду Німеччини з питань культури та ЗМІ) Вольфра Ваймера.

«Україна познайомить нас зі своєю багатою літературою завдяки вражаючій програмі, тим самим підвищуючи видимість української культури в Німеччині та Європі. Роблячи це, Україна також сприятиме подальшому розвитку життєво важливого культурного обміну між нашими двома країнами. Тому уряд Німеччини із задоволенням підтримав стенд України на книжковому ярмарку. Ми й надалі пропонуватимемо платформу українським діячам культури в Німеччині. Бо місце української культури, місце всіх людей в Україні – у вільній Європі», – зазначив міністр. [4].

На площі 200 кв. м. було представлено понад 300 книжок від 38 українських видавництв. До української програми долучилися (на стенді та головних сценах Франкфуртської книжкової виставки) понад 40 українських та міжнародних авторів, перекладачів, видавців, літературознавців і культурних менеджерів.

Окремі стенди також мали видавництво Creative Women Publishing – лауреат премії «Chytomo» і Мистецький арсенал.

Програма заходів була насичена та розрахована на всі дні роботи ярмарку. Зокрема, вже в перший день проводилися панелі про культурну стійкість, жінок на війні, свободу Чорноморського регіону, дитячу літературу, читання, дискусії, зустріч із військовим лікарем Євгеном Дубровським [6].

Тож, український стенд вража і розмірами, і яскравістю, і кількістю відвідувачів. Багато хто з іноземців фотографував орнаменти на стінах, всі столики для перемовин лишалися зайнятими, привертала увагу стіна проєкту «Недописані», всіяна аркушами із іменами літераторів, убитих Росією. Співорганізаторами програми стали Український інститут книги, Український інститут, Мистецький Арсенал, Федеральна агенція політичної освіти Німеччини і Гете-інститут.

Віталіна Буран, проєктна керівниця представництва Українського інституту у Німеччині, стверджувала, що попри те, що російська агресія проти України відійшла на другий план через засилля інших тем, про Україну досі говорять – і публічно, і за лаштунками: «Партнери постійно підіймають українську тему. Так на відкриття стенда прийшов Вольфрам Ваймер і його колеги. Запрошені цитували фрагменти з українських книжок, перекладених німецькою. Ваймер прочитав уривок про те, що не можна і далі пити російську отруту, – це доволі радикальне висловлювання як для політика. Представниця культурного сектору МЗС Німеччини й організатори ФКЯ також висловилися на нашу підтримку. Та й сам факт того, що тут є наш стенд і він такого розміру – ознака безсумнівної і тривалої підтримки України». [5].

Заступниця директорки Українського інституту книги з міжнародної співпраці Олена Одинока розказала більше про концепцію стенда: «Ідею “Доповнення” (“Filling in”) втілено тут і на концептуальному, і на візуальному рівнях. На стіні орнаменти Василя Кричевського проступають крізь мур імперіалізму, що обвалюється, – це історія культури, яка опинилася під чужорідними нашаруваннями, але нарешті від них звільняється. Наша мета – вмонтувати українську літературу в контекст світової, де ми завжди й мали бути. Відвідувачі стенда часто звертають увагу на стіну проєкту “Недописані” із цитатою Максима Кривцова. Кожен може додати аркуш з іменем літератора, вбитого Росією, – так ми долучаємо професійну спільноту до практики вшанування пам’яті наших митців. Є окрема стіна, присвячена Вікторії Амеліній, Максиму Кривцову і Володимирі Вакуленку з їхніми цитатами, а також експозиційна панель типографії “Фактор-друк”, що встигла відновитися після влучання російської ракети у травні 2024 року».

Олена Одинока підкреслила, що іноземці, які приходили оглянути стенд, відчували солідарність і причетність до нашої ситуації: «Балканські колеги сказали мені дивовижну фразу: коли вони бачать на міжнародних ярмарках українських видавців та авторів, це вселяє у них віру у майбутнє» [5].

Керівниця комунікаційного відділу Goethe-Institut в Україні Марія Шубчик розповіла про реакцію професійної публіки на наш стенд: «Хоча тривають професійні дні (ФКЯ відчиняє двері для непрофесійної аудиторії у п’ятницю), зала на наших подіях майже завжди заповнена. На відкритті, на жаль, нічого не звучало ані про Україну, ані про війну, тож я сумнівалася у суспільних настроях. Та потім до нас прийшли всі найвищі посадовці, аби підтримати. Так першим стендом, що його відвідав новий Уповноважений з питань культури і медіа, був саме український. Є ще один привід для оптимізму: бюро з питань культури і медіа Німеччини профінансувало видання Української бібліотеки – серії з восьми книжок, що представляють наш канон. Перші два переклади, видання Тараса Шевченка і Лесі Українки, вийшли у видавництві Wallstein Verlag завдяки ініціативі перекладачки Клаудії Дате і письменниці Тані Малярчук. Показовим є вибір саме Wallstein Verlag: це серйозне, потужне видавництво, що видає книжки великими накладками, тож можна сподіватися, що ці видання будуть у крамницях та бібліотеках. Переклади – один з

найважливіших факторів нашої присутності за кордоном. Можна скільки завгодно возити авторів, але поки немає перекладів їхніх текстів, це не працює. Цього року, втім, перекладів чимало: вийшли книжки Андрія Любки, Олександра Ірванця, мальопис “Коротка історія довгої війни” Маріам Найєм, Юлії Вус та Івана Кипібіди. Крім того, нещодавно літературознавець Ульріх Шмід презентував працю “Українська літературна історія”, розраховану на студентів-україністів. Все це стало міцним підґрунтям для формування програми на Франкфурті. Наш фокус цього разу – український літературний канон. Для того, аби з’явилося нове покоління перекладачів і промоутерів української культури, мусять бути книжки. Гасло “Feeling in” – це про заповнення прогалин на карті, де України не було, а тепер вона має з’явитися як країна із літературною традицією, що давно триває. На заходах іноземці часто дивуються, що у нас є своя класика: в їхній голові ми виникли 1991 року. Важливо спростувати цей стереотип» [5].

Також усі дні працювала виставка Words in Flames – про знищення українських бібліотек під час війни. Проходили читання, дискусії та презентації перекладів української літератури німецькою мовою – як сучасної, так і класичної. На відвідувачів чекало живе спілкування з авторами про нові тексти та роль української літератури в умовах війни, розмови про поезію, документалістику та культуру літературної пам’яті.

Український інститут, який уже кілька років поспіль долучається до організації презентації України на одній із найважливіших книжкових виставок світу, запросив сімох українських та іноземних письменників, чиї книги нещодавно вийшли німецькою мовою й порушують ключові теми про Україну, зокрема про війну. Також у Франкфурті було представлено кілька нових перекладів німецькою українських авторів.

Також проходила спеціальна програма для видавців з України та сусідніх країн, метою якої є сприяти професійному обміну та підвищенню кваліфікації видавців, редакторів, менеджерів з ліцензування та літературних агентів з регіону [6].

На українському стенді було й чимало подій, пов’язаних із поезією. Серед учасників розмов – Катерина Міхаліцина, Галина Крук, Катерина Калитко, Олена Герасим’юк, Ярина Черногуз та багато інших. Про важливість поетичного голосу «Українському тижню» розповіла письменниця Галина Крук: «Поезія має емоційні й сугестивні гачки, здатність навіювати певні стани, особливо коли йдеться про екстремальний досвід втрати чи війни. Після виступів у різних країнах читачі казали мені, що саме через поезію вони змогли заглибитися у нашу ситуацію, уявити наші переживання. Не варто нехтувати віршами, особливо коли працюємо на зовнішні ринки». Далі говоримо з Галиною про просування поезії в Україні та за її межами: «Поезію однозначно слід промотувати, бо це не розважальне читиво чи комерційний жанр, який сам знайде собі шлях. Промоція поезії і її вихід на інші ринки – це історія про підтримку». Крук розповідає про те, як стала фіналісткою поетичної премії Griffin Poetry Prize: «Книжки фіналістів цієї канадської премії потрапляють у

програму закупівлі всіх муніципальних бібліотек. Тебе вирізняють з великого списку. Асортимент поезії величезний, і непідготовлений читач без підказок не знатиме, що обрати. Коли немає літературознавчо-критичних матеріалів, а є лише комерційна реклама від видавництв, читач не знає контексту, не бачить рейтингів, не розуміє, хто є хто у цій сфері. Саме цього мені бракує найбільше у нашому літпроцесі: можливості бути оглянутою та представленою читачам. Проблема навіть не в топах, а в інфраструктурі».

Письменник, перекладач і військовослужбовець Остап Українець розповів «Українському тижню» про дипломатію і роль культурних сил у репрезентації України на Франкфуртському ярмарку: «Я щиро подивований тим, наскільки факт присутності українських військових на стенді привертає увагу – особливо це було помітно у перший день. Багато людей приходили запитати в нас, чим ми займаємося, подивитися на стіну проєкту “Недописані”, яку тут представляє Олена Герасим’юк. І це добра точка для розмови у двох напрямках. По-перше, про актуальну ситуацію і проблеми в Україні – насправді це досі цікавить людей. Як сказав мені румунський дизайнер Артьом Пітушкан: у мене було чимало питань, і я вирішив, що людина у формі – найкраща точка, аби дізнатися правду. По-друге, до нас часто підходять літагенти, керівники видавничих асоціацій, аби дізнатися, про що зараз пишуть в армії. Про українську військову літературу розповідаємо насамперед із жанрової позиції: ми привезли вам книжки від військових, які вам буде цікаво прочитати. Так, це тексти глибоко поінформовані воєнним досвідом, якого ніхто, крім комбатантів, не має. Але водночас це просто добра література. Наприклад, у нас є фентезі, написане військовим психологом, і воно нібито не стосується війни напряму. Але мені хвалили цей текст інші військові психологи, що мають досвід роботи у штурмових підрозділах, саме як правдиву з погляду психології книжку. Цікаве фентезі, яке водночас відображає реалії сучасної війни, – такі видання ми привезли. Так, звісно, література факту потрібна, і вона має свою нішу, однак ця ніша досить вузька. А от коли ми пропонуємо фікшн, жанрову пригодницьку прозу, є шанс донести потрібні меседжі через емоції і співчуття персонажам. Читачів зупиняє не те, що текст написано українським військовим, а те, що він може бути надто трагічним і травматичним, від нього хочеться відсторонитися. Так, нам може не подобатися така лінія поведінки, але вона існує. Тож ми вирішили просувати ідею: це просто хороша література, як і у вас, але вона поінформована суттєво іншим досвідом, який краще пізнати заздалегідь. І мірою того, як у європейських суспільствах наростає тривога, що війна може дістатися і до них, зростає і запит на цей досвід» [5].

Це також важливо й тому, що протистоїть російській дезінформації та спробам країни агресорки повернути свій вплив у Європі.

З 2022 року організатори Франкфуртської книжкової виставки не співпрацюють з російськими держструктурами і відповідно відмовляють їм в участі у заході. Російського національного стенда серед експонентів немає, однак деяким видавництвам з РФ однаково вдається зареєструватися. 2025 року російських видавців було троє: «Ексмо», «A Walk through History» та «Phoenix

Publishing House». Та стало значно більше приватних видавництв, що перереєструвалися в Європі й Америці, або нових, які вже були засновані росіянами за кордоном. Наприклад, «Holy Trinity Publications» зі США «поширює тисячолітню спадщину православної Росії», а видавництво «Самокат» тепер має альтернативну назву «SamTam Books» (Швейцарія). У 2024-му після двох років перерви Росії таки дозволили повернутися на Франкфуртський книжковий ярмарок. Тоді директор видавництва «Ранок» Віктор Круглов на своїй сторінці в Фейсбучі прокоментував це так: «Німеччина знаходиться у прямому протистоянні з Росією – глава зовнішньої розвідки ФРН. Видавництво «Ексмо» (росія) представить свій стенд на Франкфуртському книжковому ярмарку – офіційний сайт Frankfurt Buchmesse. Президент Федерального відомства із захисту конституції Гальденванг звернув увагу на «операції впливу» російських спецслужб, які поширюють у Німеччині російську дезінформацію та пропаганду. Дивно після цього було побачити стенд з країни агресорки, де говоритиметься, що «не все так однозначно». Знову росіяни купили місце та можливість для пропаганди» [7].

Втім, на думку заступниці міністра культури України Богданою Лаюк, «ми постійно говоримо про стенди й літературу країни-агресора. І дуже часто робимо це у форматі кліше. Мені б значно більше хотілося говорити про потенціал української літератури та української книжки. І коли йдеться про майданчики, я думаю, що Україна повинна звучати й розповідати свої історії. Українські письменники навряд чи захочуть ділити один стіл із російськими письменниками. Але коли ми говоримо про великі глобальні ярмарки, на яких присутні одночасно український і російський стенди, я б дуже хотіла, щоб ми витрачали свою енергію не на акцентування на скасуванні російського стенда, а запитували себе: яку історію про українську книжку і які сюжети української літератури ми можемо розповісти сьогодні? Яку історію українська держава може розповісти через українську літературу? І це – кардинально різні підходи.

Ми досі дуже багато енергії витрачаємо на росіян, російські сюжети, російські книжки та російські фільми. Водночас ми все ще дуже мало знаємо про базові сюжети власної культури. Для мене значно важливіше, щоб ми навчилися пояснювати свої сюжети. Адже доволі просто говорити про виступи якихось росіян – це така комфортна розмова. Але якщо ми запитаємо себе, як був сприйнятий переклад Лесі Українки у США чи в Італії, то, як правило, відповідей у нас буде значно менше. Для мене це проблема в такій позиції. Я хочу, щоб ми говорили про українську літературу» [8].

Книжковий ярмарок у Франкфурті завершився врученням Премії миру німецьких книгарів історика Карлу Шльогелю, що спеціалізується на історії Східної Європи. Серед його публікацій – праці «Український виклик. Відкриття європейської країни» та «Археологія комунізму, або Росія у XX столітті. Реконструкція картини». І це теж можна трактувати як символічний жест підтримки. ФКЯ досі з нами, адже ми – частина демократичного європейському простору. Лише, як було сказано, «глибоко поінформовані воєнним досвідом» [5].

Сучасну літературу України було широко представлено на національному стенді на Лейпцизькому книжковому ярмарку (19 – 22 березня 2026 р.). “Filling In” («Заповнення») – так звучало гасло української програми: ми поки що прагнемо заповнити прогалини у сприйнятті України у світі.

Реалізація українського стенда на Лейпцизькому книжковому ярмарку стала можливою завдяки підтримці Міністерства культури України, Міністерства закордонних справ України, Посольства України у Федеративній Республіці Німеччина, Oseredok Leipzig, та завдяки фінансуванню з боку Уповноваженого федерального уряду Німеччини з питань культури та медіа, а також підтримці з боку міста Лейпциг, NUMO та Міністерства закордонних справ Німеччини [9].

Лейпцизький книжковий ярмарок – другий за величиною книжковий ярмарок у світі (після Франкфуртського). Він входить до 50 найбільших виставок у світі. Ярмарок має корені у XV столітті, а вже у XVIII і XIX столітті розквітав як місце зустрічі європейських торговців книжками. Сучасний ярмарок призначений передовсім для широкого загалу: сюди з'їжджаються читачі й читачки, щоб зустрітися з авторами та купити книжкові новинки. Ярмарок щороку відвідує близько 280 тисяч людей. Свою продукцію виставляють понад 2 тисячі видавців приблизно з 50 країн (після 2020 року).

До 2017 у ярмарку брали участь лише індивідуальні видавці з України, а у 2017 з'явився перший національний стенд. Стенди були у 2018 і 2019 роках. У 2020 та 2021 ярмарок скасували через епідемію, у 2022 українська делегація також не їздила до Лейпцига. З 2023 року Україна бере активну участь у ярмарку і щороку представляє найсучасніші видання [9].

Цього року Лейпцизький книжковий ярмарок зібрав рекордну кількість відвідувачів за всю історію фестивалю: сюди прийшли 313 тисяч людей. Це на 17 тисяч більше, ніж торік. Свою продукцію представили 2044 видавці з 54 країн.

На українському стенді свої книги презентували видавництва «Моя книжкова полиця», «Час майстрів», «Видавництво Старого Лева», «Час Змін Інформ», «Білка», видавничий дім журналу «Пам'ятки України», німецько-український журнал *Gel[:b]lau*. Власну добірку книжкових видань представив «Мистецький арсенал».

На відкритті українського стенда виступили німецькі політики та організатори події: директорка Лейпцизького книжкового ярмарку Астрід Бьомміш, уповноважений федерального уряду Німеччини з питань культури та ЗМІ Вольфрам Ваймер, президент Федерального агентства з політичної освіти Німеччини Зонке Рікс, заступниця мера Лейпцига з питань культури Скаді Єнніке.

«Присутність на одному з найстаріших фестивалів, який цього року відвідали понад 300 тисяч людей, є для нас дуже важливою, адже це насамперед майданчик для промоції перекладів української літератури, яка тривалий час залишалася білою плямою на мапі світової літератури, – розповіла заступниця директора Інституту української книги з міжнародної співпраці Олена Одинока. – Для нас важливо говорити про тривкість і тривалість

нашої літератури, про імена, які були стерті століттями пригноблення, про сучасну українську літературу, яка твориться в умовах війни росії в Україні, про тих, хто творить її зараз, і про тих, чий імена, на жаль, уже на стіні пам'ятування, але їхня творчість має жити далі, а ми повинні бути їхніми голосами. Я щиро вдячна всім партнерам, разом з якими нам вдалося втілити сильну програму заходів за участі українських та іноземних спікерів і привернути увагу до нашої літератури, нашого досвіду і до України загалом».

Мотив «заповнення прогалів» вдалося вже частково реалізувати, зазначила керівниця відділу комунікації та бібліотеки Goethe-Institut в Україні Марія Шубчик: «Цього року на Лейпцизькому книжковому ярмарку поряд із численними перекладами українських авторів німецькою мовою з'явилося ще більше праць німецьких інтелектуалів та дослідників, які звертаються до української історії, літератури й культури, наприклад, нові публікації Мартіна Шульце Весселя. Україна входить і в художні світи: у романі Ульріке Альмут Зандіг з'являється вигадане українське місто Волнополь. Це вже не жест солідарності, а ознака глибшої культурної присутності, до якої ми прагнемо, і яка вже сьогодні змінює карту європейської літератури» [9].

На стенді України можна було придбати переклади української літератури німецькою та англійською мовами. Цю важливу частину роботи стенда організувала перекладачка, літературна критикиня і редакторка Ганна Гнедкова.

Як чотири роки повномасштабної війни вплинули на мову, пам'ять і повсякденність? Це стало ключовою темою насиченої української програми, у межах якої відбулося аж 30 подій.

Серед них – публічна розмова «Культура “пори все”» за участю філософа Володимира Єрмоленка, німецького видавця Андреаса Ростека та перекладачки з української на німецьку Тіне Гаммер; дискусія «Поширені міфи про мови в Україні» за участю письменниці Євгенії Кузнецової; обговорення української феміністичної літератури, у якому брали участь культурологиня Тамара Гундорова, літературознавиця Роксоляна Свято, письменниця Наталка Сняданко та німецька експертка з питань дезінформації Гайке Вінкель.

З літературним перформансом “Echoes” / «Відлуння» виступили поетка, парамедикиня добровольчого медичного батальйону «Госпітальєри» Олена Герасим'юк та поет, військовий Павло Матюша.

Артменеджерка Олеся Островська-Люта, канадський культуролог Адріан Івахів, культурологиня Дар'я Цимбалюк та німецький дослідник-культуролог Філіпп Голл дискутували про вплив війни на природу та міркували, як про це розповідати.

Під час ярмарку презентували книжку, створену на основі фронтових щоденників добровольці Міжнародного легіону, бойової медицині батальйону «Карпатська Січ» німкені Діани Савіти Вагнер, яка загинула на фронті на початку 2024 року. Книжка має назву «Тексти європейки, яка стала українкою. Щоденник з фронту Савіти Діани Вагнер».

Кілька подій присвятили літературі для дітей, бо ж один із важливих викликів сьогодення – знайти слова й образи, якими можна говорити з дітьми на складні теми. На ярмарку, зокрема, обговорили книжку для дітей Катерини Міхаліциної і Станіслава Дворницького «Реактори не вибухають. Коротка історія Чорнобильської катастрофи».

Українську програму на Лейпцизькому книжковому ярмарку реалізували Український інститут книги за підтримки Міністерства культури України та Міністерства закордонних справ України, Goethe-Institut в Україні та програма ЄС House of Europe, яку втілюють Goethe-Institut в Україні, Український інститут, Мистецький Арсенал та Федеральна агенція політичної освіти Німеччини у співпраці з міжнародними партнерами.

А загалом протягом Лейпцизького книжкового ярмарку відбулося близько 3 тисяч культурних подій [9].

2026 року українські видавці вже традиційно стали учасниками Лондонського книжкового ярмарку / The London Book Fair, який тривав з 10 до 12 березня. The London Book Fair 2026 відбувся під гаслом ‘Defining the future of creative content’ – «Визначаючи майбутнє творчого контенту». Цього року тут показали свою продукцію 1005 учасників з усього світу. Участь України організував УІК за підтримки Міністерства культури України, МЗС України, Посольства України у Великій Британії, Британської ради та ініціативи SUPRR. «Саме Лондонський книжковий ярмарок є майданчиком, на якому окрема увага присвячена перекладам, малим мовам, новим голосам, попри глобальність англійської. Кожен національний стенд презентує можливості програми підтримки перекладів своєї країни – тому важливо, щоб українська програма Translate Ukraine, яку представляємо ми, ставала відомим і корисним інструментом для британського книжкового ринку», – зазначила заступниця міністра культури України Богдана Лаюк, яка відкривала Національний стенд [10].

Окрім Богдани Лаюк, на відкритті виступила заступниця директорки Українського інституту книги Олена Одинока, Надзвичайний і Повноважний Посол України у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії Валерій Залужний та директорка Лондонського книжкового ярмарку Емма Лоу.

Валерій Залужний відзначив ключову роль культурних взаємодій для того, щоб Україна утверджувалася у світі як суверенна держава: «Як людина, яка має честь служити своїй державі, і як автор, я добре розумію, що книга – це не лише текст. Це можливість для українських голосів бути почутими. Це шанс для нових перекладів і для нових партнерств».

На ярмарку свою продукцію показали також 12 видавництв і одна літературна агенція: Artbooks; Creative publishing; Creative Women Publishing; Freimut Books; Ukrainian Fashion Publishing; Vivat; Видавничий дім «ОРЛАНДО»; «Видавництво Старого Лева»; «Видавництво Ukraïner»; «Навчальна книга – Богдан»; «Ранок»; Саміт-Книга; літературна агенція OVO.

Співзасновниця Creative Women Publishing Дар'я Непочатова підкреслювала, що біля стенда був постійний рух – зацікавлені підходили постійно й спілкувалися з видавцями: «Для мене найбільш ефективною була саме робота на стенді, бо туди підходили ті, кому справді була цікава Україна. Наш стенд був дуже стильним, сучасним, з різними підтекстами. Creative Women Publishing спеціалізується на літературі про український фемінізм, тому головною метою було знайти контакти тих, кому було б цікаво купити права на переклад. Так я встановила контакти з керівницями феміністичних видавництв з Великобританії, Канади, Нідерландів і Польщі» [10].

Серед представлених книг – тексти про сучасну Україну, війну та відбудову. «Попри декларовану втому частини читачів і учасників книжкового ринку від воєнної теми, я переконана, що воєнна й військова література – наш унікальний, складний, екзистенційний досвід. Від Артура Дроня і Артема Чеха до Павла Белянського – ці книжки вже формують пам'ять про події, і в найближчі роки ми матимемо потужний корпус свідчень історичної реальності. Але таких книжок має ставати значно більше», – наголосила Богдана Лаюк.

Українські видавці показали також художню літературу, дитячі книжки й нонфікшн. На ярмарку вони провели понад 20 бізнес-зустрічей з іноземними партнерами, обговорили продаж і придбання прав та інші шляхи співпраці.

«Для “Видавництва Старого Лева” участь у ярмарку стала чудовою можливістю ще ширше представити українські книги міжнародним партнерам. Протягом ярмаркових днів вдалося провести багато зустрічей із давніми партнерами, обговорити нові проєкти та подальшу співпрацю, а також налагодити нові професійні контакти; презентувати наші видання та обговорити нові можливості перекладів», – зазначила керівниця відділу авторського права «Видавництво Старого Лева» Ольга Бесараб.

А заступниця директора Українського інституту книги з питань міжнародної співпраці Олена Одинокa нагадала, що «участь на ярмарку з національним стендом забезпечує присутність українських авторів у світовому культурному контексті й підтримує видавничу індустрію в умовах війни» [10].

Постійна участь України в Лондонській книжковій виставці свідчить про бажання підтримувати міжнародну культурну та літературну агентність. Це має вирішальне значення для популяризації української літератури та зміцнення міжнародної підтримки у складні часи та формування нового пулу голосів – тепер уже не через «призму Москви».

Також постійна присутність України на Лондонській книжковій виставці свідчить про спроможність країни посеред масштабної війни таки віддавати частку зусиль на культурну дипломатію [11].

Україна брала участь й у 63-му Болонському ярмарку дитячої книги, який проходив з 13 до 16 квітня в італійській Болоньї. Це провідна галузева подія, а українські видавці брали в ній участь (17 учасників та одна літературна агенція) з національним стендом, організованим Українським інститутом книги. Крім того, в Болоньї відбулася персональна виставка української ілюстраторки Марії

Гайдук, яка торік стала лауреаткою Міжнародної премії за ілюстрацію від Fundación SM.

Цікаво, що в 2025 році на Болонській виставці дитячої книжки загальним трендом визнали короткі ілюстровані книжки, але цьогоріч тематика суттєво не змінилася. Також кілька подій були присвячені ІІІ. При тому, що ставлення до нього діаметрально протилежні, що і засвідчено в назвах дискусій у межах виставки: «Гори, що рухаються: мотивація читачів в епоху штучного інтелекту», «Малювання реальності: автентичність і нові стандарти в епоху ІІІ», а до однієї з подій був підзаголовок «ІІІ як нова вершина людської творчості». Директорка виставки Елена Пазолі дала кілька коментарів щодо застосування штучного інтелекту у книговидаванні, порівнявши його з появою інструментів цифрової ілюстрації на рубежі тисячоліть: «Була велика дискусія з цього приводу, і багато людей казали, що це буде вбивцею ілюстрації. Сьогодні ж це ідеальний інструмент, тому що ним керує людська креативність». На її думку, говорити про шкоду ІІІ є перебільшенням: «Ви сприймаєте його негативно і страждаєте від цього, або ви сприймаєте це позитивно й запитуєте, як це може бути вам корисно». І хоча виставка передусім вшановує друковане видання, вона не робить різниці між друкованими та цифровими форматами, коли йдеться про вирішення проблеми читання [12].

Саме словосполучення «криза читання» – доволі часто лунало в Болоньї, і більшість експертів пов'язували цю проблему з двома тенденціями: з глобальним зниженням рівня читання серед молоді та зростанням ролі ІІІ у видавничій справі. Кризу пропонують, зокрема, долати популяризацією коміксів і манги, а неохочим читачам також пропонують слухати аудіокниги. Загалом же Елена Пазолі називає своєю місією сприяння доступу до книжок, розвиток культури читання й утвердження перетворювальної сили літератури.

Значна частина розмов на виставці стосувалася найактуальніших форматів. Так Хлоя Сігар, директорка і літературна агентка Madeleine Milburn Literary, TV & Film Agency, зазначила: «Редактори Великобританії та США вимагали антиутопії, від чого я у захваті. Також є попит на доступні серійні видання середнього рівня з малою кількістю слів, чистий янг-адалт та любовний янг-адалт у суміші з іншими жанрами, наприклад, антиутопією та жахами».

Генеральна директорка Walker Books Белінда Расмуссен передбачила більшу популярність паперових видань, зокрема книжок-розмальовок, зауваживши: «Є щось у книжках, що допомагає нам розслабитися та заспокоюватися. Я думаю, що буде більше бестселерів у цій галузі – книжок для гарного самопочуття, затишку і спокою і чогось, що відволікає нас від усіх довколишніх тривог». Її підтримує Пол Блек, директор із партнерства з брендами в агентстві Bright, кажучи про «відхід від більш графічних чи цифрових робіт» до більш аналогових стилів мистецтва: «Я справді відчуваю, що люди шукають позачасове та класичне... Ностальгії за дитинством, це, здається, визначне явище».

Видавці зафіксували те, що відбувся певний відхід від звичайних ілюстрованих книжок і нонфікшн – обидва мають запропонувати щось «більше»,

тим часом у просторі художньої літератури та графічних романів з'являються нові можливості, і разом з тим відбувається повернення високоякісних колекційних видань як найкращої альтернативи екранному часу».

Тим часом в ілюстраціях, на думку фахівців, з'являється більше азійських мотивів, й «естетика Південно-Східної Азії і далі впливає на мистецькі уподобання читачів». Крім того, серед актуальних проблем називають і цензуру, яка охопила переважно США, однак частково активізується і в інших країнах.

Болонська виставка дитячої книжки, звісно, не могла оминати геополітичної напруги та війни в Україні та на Близькому Сході. Елена Пазолі, зокрема, зазначала, що вона відхилила неодноразові заклики створити спеціальну категорію BolognaRagazzi Award для книжок про війну та мир: «Наша щоденна праця і так демонструє, у які цінності ми віримо», – додаючи, що популяризація любові до книги та радості від читання є основними пріоритетами виставки.

Та все ж найголовніша мета Болоньї, часто непроговорена, – тривога за майбутніх читачів. У цьому плані знаковою була назва однієї з дискусій: «Яке визначення слова “дитина”». Ця дискусія стала безпосередньою відповіддю на нещодавню подію, яка відбулася в програмі італійського телебачення, у якій гість, якому показали дані про дітей, загиблих під час конфлікту, відповів: «Будь ласка, дайте визначення дитині». Звісно, можна зводити дитячу книжку до комфортного варіанту втечі від світу, однак краще сприймати її як шлях до серця і розуму дітей, які, хочеться вірити, усе ж зможуть змінити цей світ на краще [12].

Також 2024 р. Україна вперше брала участь у Міжнародному книжковому ярмарку «Liber», що з 1 по 3 жовтня проходив у Барселоні (Іспанія). «Liber» є головною іспаномовною платформою в Європі для зустрічі професіоналів у галузі книгодрукування, що по чергово проходить у Мадриді та Барселоні. 2024 року у події взяли участь понад 350 видавництв і компаній. Під час ярмарку відбувалася широка програма професійних конференцій для обговорення ситуації у книжковій сфері.

Україна, хоча й вперше брала участь у «Liber», та виглядала доволі позитивно. Протягом усіх днів ярмарку тут діяв національний стенд, організований генеральним консульством України в Барселоні (Королівство Іспанія), Українським інститутом книги, літературною платформою «Фронтера» та стратегічним партнером – платформою «Алгоритм дій». 13 українських видавництв представляли свої книги професійним відвідувачам із 65 країн. Серед них: «Vivat», «Час майстрів», «Фоліо», «Ранок», «Богдан», «АССА», літературна агенція OVO, «Видавництво Старого Лева» та ін.

«Наша участь – важливий крок для посилення промоції української літератури серед іспаномовної аудиторії, де наша присутність ще слабка. Іспанська входить до вісімки найпопулярніших в Україні мов, із яких перекладають найбільше. Українських творів, перекладених іспанською, поки що небагато, але завдяки програмі Translate Ukraine вже з'явилося два переклади, також заплановано вихід роману С. Жадана каталонською. Наше палке бажання –

аби якомога більше читачів по всьому світу мали змогу знайомитись з українськими історіями, що неоціненно важливо в час, коли наші голоси щодня намагається заглушити ворожою пропагандою росія», – зазначила в.о. директора Українського інституту книги О. Коваль.

За словами консула генерального консульства України в Барселоні О. Грабовецького, важливо, щоб у цей історичний для нашої країни час українське слово звучало різними мовами на всіх континентах: «Зрозуміти українську затятість, прагнення волі та віру в перемогу можна, зокрема, відкриваючи для себе кращі зразки нашого літературного надбання. Цій меті також сприятиме низка організованих панельних обговорень за участі українських, іспанських та європейських інтелектуалів, присвячених як сучасному стану видавничої галузі в Україні, так і налагодженню безпосередніх контактів, розвитку взаємовигідного співробітництва та віднайденню спільних точок дотику між Україною та Іспанією на європейських перехрестях» [13].

Показово, що Україна взяла участь й у наступному книжковому ярмарку «Liber», що проходив 2025 р. вже у Мадриді. Ця подія знову зібрала провідних гравців ринку: видавців, авторів, літературних агентів, дистриб'юторів, книготорговців та бібліотекарів із 63 країн. Тут відбулося понад 400 ділових зустрічей, укладено численні угоди щодо перекладів та прав, а також встановлено контакти з перспективними ринками, зокрема в Європі та Латинській Америці [14, 15].

Україна вдруге представляла свій Національний стенд, організований Українським інститутом книги та Літературною платформою «Фронтера» / «Frontera» у партнерстві з Платформою «Алгоритм дій» та за підтримки Асоціації ConUcrania.

Свої книжки тут представляли 12 українських видавництв. Найбільшу увагу відвідувачів привернула дитяча література, а також програма Translate Ukraine, що підтримує переклади українських книжок за кордоном і допомагає нашим авторам звучати в світі.

Український стенд вирізнявся велетенською фігурою Лесі Українки, створеною художником Жордем Грау на замовлення Генерального консульства України в Барселоні.

На виставці відбулися дві події, присвячені українській літературі: діалог «Простір для сміливих рішень: як катастрофа трансформує книжковий ринок» за участю аналітикині у сфері книговидавання Інни Білоножко та іспанського журналіста і письменника Альфонсо Армади Родрігеса та лекція «Коли поезія стає феноменом» журналістки і культурної менеджерки Богдани Неборак. Під час першої говорили про нові бізнес-моделі, бум читання, появу жанрів і книгарень та загалом те, як змінився український книжковий ринок в умовах великої війни.

У своїй лекції Богдана Неборак зосередилася на ролі поезії в сучасних реаліях та розповіла про мілітарні тексти, поезію як терапію та спосіб збереження ідентичності.

«Наразі присутність України на іспанськомовному книжковому ринку є радше спорадичною, – зазначила засновниця Літературної платформи «Фронтера» Елла Яцута. – Перекладено не більше десятка українських авторів, і навіть ці видання не завжди можна знайти в тамтешніх книгарнях. Саме тому важливо, щоб українські видавці брали участь у таких виставках – представляли свої книжки, знайомилися з колегами та вивчали інші ринки. Україні потрібна системна робота в цій сфері: за один-два візити стабільної співпраці не побудуєш. Реальні результати ми зможемо побачити через кілька років, коли нинішні перемовини перетворяться на конкретні книжки: українських авторів, виданих за кордоном, і переклади іспанськомовних письменників в Україні» [14].

Щороку наприкінці травня (28–31) у Варшаві відбувається один із найочікуваніших культурних заходів – Міжнародний книжковий ярмарок, який збирає сотні тисяч читачів, авторів, перекладачів і видавців. Цього разу подія проходила у новому форматі – ярмарок переїхав із площі Дефіляд перед Палацом культури і науки на Національний стадіон.

Для багатьох читачів ярмарок роками асоціювався саме з центром міста. Втім, організатори пояснили, що подія давно переросла попередній простір: торік ярмарок відвідали 135 тисяч людей. Йшлося не лише про комфорт відвідувачів, а й про зручність для видавців, презентацій книжок та міжнародних переговорів.

Разом зі зміною локації змінилися й умови відвідування. Вхід на ярмарок став платним – квиток коштує приблизно 25 злотих. Цього року у Варшаві були присутні видавці, автори та гості із 34 країн. Почесним гостем ярмарку стала Шарджа – емірат, який представляв культуру Об'єднаних Арабських Еміратів і ширше – арабський світ. Серед них раніше були, наприклад, Україна, а також Норвегія, Італія і Корея.

Для Українського інституту книги Варшавський ярмарок залишається однією з головних міжнародних платформ. Цього року український стенд став помітно більшим. Тут були представлені книжки українською мовою, польські переклади, дитяча література та двомовні видання – близько 300 найменувань книг 18 українських видавництв.

Окремою частиною роботи Українського інституту книги залишалася підтримка перекладів. За словами заступника начальника відділу міжнародної співпраці Інституту та одного з кураторів програми Translate Ukraine Богдана Кириченка, за підтримки інституції лише за минулий рік вийшло 75 книжок 30 мовами. Серед нових напрямків – Бразилія та Японія. Торік там видавали книги Оксани Забужко, Любка Дереша та Максима Кривцова.

У межах української програми проходили дискусії про перекладну літературу, зустрічі з авторами та презентації книжок. Відвідувачі мали змогу зустрітися, зокрема, з Максимом Кідруком, поеткою Ією Ківою, а також із Тетяною Калиниченко та Мацеєм Станіком, які презентуватимуть книжку «Черв'яків жувати не можна» – про досвід травми й життя після неї.

Також відбулася зустріч з Ольгою Соляр та презентація книжки Войцеха Тохмана «Дельфіни і Вельзевул» – документальної прози про війну в Україні, побудовану на реальних історіях людей і тварин, які опинилися в зоні бойових дій та окупації [16].

Представниця УІК Альона Кохно підкреслила, що участь у Варшавському книжковому ярмарку є важливим елементом міжнародної презентації української літератури та культурної дипломатії в умовах повномасштабної війни. За її словами, на українському стенді було представлено дитячу літературу, історичні видання, книжки про культуру та мистецтво, твори сучасних авторів, а також літературу, присвячену російсько-українській війні. Вона повідомила, що у межах ярмарку проведено зустрічі українських і польських письменників та дискусійні панелі, метою яких є зміцнення культурного діалогу між двома країнами. Серед українських авторів, які взяли участь у Варшавському книжковому ярмарку, зокрема Макс Кідрук, Ірина Мулярчук, Ірина Грабовська, Ія Ківа, Анна Дьоміна тощо.

Своєю чергою головний редактор видавництва «Пам'ятки України» Анатолій Серигов зазначив, що українські історичні, культурологічні та мистецькі видання користуються дедалі більшим попитом серед польських науковців, музейників та читачів, які прагнуть глибше пізнати Україну. Він повідомив, що цього року видавництво «Пам'ятки України» представило у Варшаві книжки з історії та культури України, зокрема видання письменника і цьогорічного лауреата Шевченківської премії Юрія Щербака. Водночас серед українських відвідувачів ярмарку найбільший попит мали твори класиків української літератури [17].

Україна брала участь й у 28-му Міжнародному книжковому ярмарку в Кракові (Międzynarodowe Targi Książki w Krakowie), що у 2025 році тривав із 23 по 26 жовтня 2025 року.

Два українські національні стенди було представлено за підтримки Генконсульства України в Кракові спільно з книгарнею Barnabus. Вони розташовувалися у павільйоні Wisła – стенд С12 та С46.

Як зазначали у консульстві, реалізація ініціативи стала результатом співпраці між українською та польською сторонами – Генеральним консульством України в Кракові та Targi w Krakowie, які забезпечили пільгові умови участі для українських представників.

У події-відкритті національного стенда взяли участь генеральний консул України в Кракові Вячеслав Войнаровський, віцеконсул Валентина Кузьмін, президент міста Краків Александер Мішальський, голова правління ярмарку Ева Вох, а також співзасновниця видавництва Creative Women Publishing Слава Світова.

Керівницею стенда стала українська дитяча письменниця, перекладачка, очільниця європейської філії видавництва «Час Майстрів» та співзасновниця книгарні Barnabus Міла Радченко. Візуальне оформлення створили за підтримки Українського інституту книги.

Свої видання в межах національного стенда представляли низка українських видавців та дистриб'юторів, серед яких: Видавництво Старого Лева; «Фоліо»; «Час Майстрів»; «Ранок»; Creative Women Publishing; «Наш Формат»; книгарня Barnabus; «Віхола»; BookChef; Readberry та інші.

Окрім того, у межах стенда експонувалася фотовиставка «Слова у вогні», яка документувала знищення українських бібліотек і видавництв під час російсько-української війни, а також історії стійкості та відновлення українців. Також протягом ярмарку тривав збір книжок для українських полицок у польських бібліотеках.

На ярмарку Україну також було представлено низкою подій, серед яких презентація роману «Нерухомість» письменниці Анни Грувер, автограф-сесія з письменницями Галиною Вдовиченко, Анною Дьоміною та Славою Світовою, презентація збірки «Хороші передчуття» Богдана Коломійчука та ін. [18].

У Центрі військової культури Bálna відбувся 30-й Будапештський міжнародний книжковий фестиваль. Україну на ньому представляли Фондація української книги в Угорщині UNABOOK, Товариство української культури в Угорщині та Посольство України в Угорщині. Партнерами національного стенда стали видавництва Vivat, «Кліо» та «Видавництво Старого Лева». Окреме місце на стенді мали книжки від «Нашого Формату», що вціліли після ракетно-шахедної атаки на склад видавництва. Представник «Видавництва Старого Лева» також долучився до фестивального «Кутка прав людини» (Rights Corner).

Українська програма фестивалю включала презентацію незалежного медіа «Varosh» і журналу «Ужгород мистецький», яку провела співзасновниця Varosh Росана Тужанська.

Про взаємодію України, націоналізму та меншин говорила Чілла Фединець, старша наукова співробітниця Інституту досліджень меншин Центру соціальних наук Угорщини, презентуючи свою книжку «Україна, націоналізм, меншини».

Відбувся і круглий стіл «Розмова наживо: поезія, війна, життя» за участі Юлії Паєвської (Тайри) – парамедикині, волонтерки, яка презентувала свою поетичну збірку «Наживо». Під час події лунали її вірші українською та в перекладі угорською, здійсненому Тімеа Тимко. Того ж дня відбулася презентація книжки «Мілітарна хроніка Закарпаття. Епохи, події, люди» – дослідження історії регіону від Федора Шандора, посла України в Угорщині.

Будапештський міжнародний книжковий фестиваль – один із найбільших літературних форумів Центральної та Східної Європи. Він проводиться щорічно з 1994 року і традиційно збирає видавців, авторів, перекладачів, літературних критиків та читачів із десятків країн світу [19].

А найбільшу книжкову виставку Чехії – «Світ книги» – відвідали цього року 65 тисяч людей. Це на кілька тисяч більше, ніж минулого року. Серед учасників було 808 видавців, книжкових дистриб'юторів та інших промоутерів читання. Окрім продажу книжок, у межах головної літературної події країни відбулося близько 560 різноформатних заходів. Була тут і Україна зі своїм

національним стендом, на якому представили нові переклади, читали поезію й привертати увагу до теми війни.

Радован Ауер, який вже десять років є директором виставки, зауважив зміну характеру «Світу книги»: «Це вже радше літературний фестиваль, ніж книжкова виставка. Нам ідеться не стільки про продаж і купівлю авторських прав, – цим займаються здебільшого у Франкфурті, – як про те, щоб відкритися публіці й потішити читачів».

Головними темами 31-го «Світу книги» стали Історія та Європа, а слоган організатори запозичили в Мілана Кундери: «Боротьба людини з владою – це боротьба пам'яті із забуттям». [20].

Головними гостями стали історик Тімоті Снайдер, танзанійський письменник, лауреат Нобелівської премії з літератури Абдулразак Гурна й політичний в'язень, французько-алжирський письменник Буалем Сансаль. Цього року уперше на фестивалі не було головного гостя з іншої країни, замість цього в головному павільйоні розгорнули так звану Європейську площу зі стендами країн-членів ЄС та України.

Невеликий український павільйон розташовувався в самісінькому центрі фестивального життя. Його оформлення забезпечив Український інститут книги, а до продажу книг Посольство України запросило видавництво «Час змін інформ» та українську книгарню Soloveyko. Посол Василь Зварич так прокоментував цьогорічну відвідуваність: «Український стенд мав великий інтерес серед відвідувачів фестивалю. Для мене було особливо приємно бачити, що українські книги активно переглядали й купували не лише українці, а й чеські читачі. Особливо приємно було бачити українських школярів, які навчаються у чеських школах. Це ще раз підтверджує, наскільки важливо підтримувати українську культуру та зв'язок дітей з Україною навіть за кордоном» [20].

Цьогорічний «Світ книги» був особливий також щодо кількості книжкових перекладів з української, виданих і презентованих на виставці. Видавництво «Вітряні млини» представило п'ять перекладних поетичних збірок зі своєї нової серії «Українська поезія», яка загалом має нараховувати 9 книг. Відтак на головній, європейській, сцені фестивалю змінювали одна одну поетки Катерина Калитко, Дарина Гладун, Елла Євтушенко, Маріанна Кіяновська, Оксана Стомина та Анна Грувер. Без участі авторки презентували також переклад збірки Наталки Маринчак *Stop.UA*. Кожна з авторок мала дуже обмежений час, завдяки цьому розмови були надзвичайно концентровані сенсами. Говорили, звичайно ж, про поетичну мову в часи війни, документальність поезії й вірші як вираження колективного досвіду цілого народу. На виступі поетки Оксани Стоминої, яка відведений час використала для поширення інформації про українських військовополонених, а наприкінці поділилася щемкою новиною про звільнення з російського полону свого чоловіка, багато хто з присутніх не міг стримати сльози.

Модерували зустрічі з українськими авторками викладачка української літератури з Карлового університету, перекладачка Тереза Хланьова, поетка, перекладачка, а також студентка україністики Марія Ілляшенко, перекладачка

Іржіна Дворжакова. Завдяки центральному розташуванню європейської сцени, на читаннях не було де яблуку впасти й велика частина глядацтва слухала поезію стоячи. Можливо, поезії би більше пасував камерніший простір, але тоді б на читання не прийшло стільки відвідувачів [20].

Українські видання представляли й у Відні, де працювала виставка-ярмарок Buch Wien – найбільша літературна подія в Австрії та одна з найбільших книжкових виставок Центральної Європи. Наша країна тут була представлена національним стендом, який організовано українсько-австрійським літературним проектом LiterAktiv спільно з проектом FreeArt за підтримки ColorWay EU. Якщо раніше основна увага української участі у Buch Wien була зосереджена на присутності вітчизняних видавництв, то 2025 року фокус був на перекладах нашої літератури німецькою мовою. На відвідувачів українського стенда чекала найповніша на сьогодні колекція сучасних і класичних українських творів у німецькому перекладі від понад 20 видавництв з Австрії, Німеччини та Швейцарії. Крім того, на стенді було представлено інноваційний онлайн-каталог німецькомовних перекладів української літератури, створений платформою «Читомо» у співпраці з Craft Magazine – «Chapter Ukraine». Близько 70 % книг на українському стенді були у німецькому перекладі, 20% – в українському оригіналі та 10% – англійською мовою. Серед українських видань були бестселери та нагороджені твори, зокрема, рекомендовані до перекладу Українським інститутом книги та Українським інститутом у Німеччині. До цих видань додавалися брошури з уривками, перекладеними німецькою мовою. Усі книги можна було придбати безпосередньо на стенді – їх реалізовував український дистриб'ютор TheMova Book Store. Україна була представлена на Buch Wien 2025 читаннями, дискусіями та бесідами з авторами, серед яких Юрій Андрухович, Таня Малярчук та Ольга Волинська. Окремо наш національний стенд запрошував на захід «Нова українська поезія війни в перекладі», який пройшов 15 листопада. Його було організовано у співпраці з Посольством України в Республіці Австрія [21].

Україна наприкінці березня 2026 р. вдруге взяла участь у щорічному франкомовному книжковому ярмарку «Foire du Livre de Bruxelles» у Бельгії, де представила свої книжки, переклади та літературні ініціативи, повідомляє Український інститут книги. Цього року Україна долучилася до ярмарку в межах колективного стенда Мережі європейських інститутів культури «EUNIC». Спільно з Посольством України в Бельгії, Європейською федерацією видавців, «EUNIC» та Асоціацією українців у Бельгії було організовано захід для українських дітей та їхніх батьків. Програма включала читання історій українських письменниць за участі посла України в Бельгії Ярослава Мельника. Окремо 27 березня відбулася публічна дискусія «Traduire le présent, défier le futur» / «Перекласти теперішнє, кинути виклик майбутньому». Участь у ній взяли український письменник і ветеран Павло Матюша та грузинська журналістка і письменниця Тея Топурія. Модерував розмову куратор програм та міжнародних проєктів Літературної платформи «Фронтера» Микита Москалюк. На ярмарку були представлені переклади французькою мовою творів Вікторії Амеліної,

Максима Кривцова, Павла Матюші, Артура Дроня, Артема Чапая, Сергія Жадана, Сергія Плохія, Марії Матіос, Юрія Андруховича та Тараса Шевченка. Окрім публічних подій, представники Літературної платформи «Фронтера» провели зустрічі з європейськими видавцями, де обговорили переклади української літератури та участь у грантовій програмі «Translate Ukraine» [22].

Участь України у цих та інших міжнародних книжкових ярмарках та фестивалях засвідчив вагомість нашої літератури, її світове значення.

Європейців цікавить українська література, особливо сучасна, тому актуальним є питання перекладів наших письменників іншими мовами.

А одним із головних викликів залишається саме нестача перекладачів з української мови. Попит на українську літературу зростає швидше, ніж кількість фахівців, які можуть якісно працювати з перекладами, і багато з них уже мають замовлення на кілька років уперед [3].

На розв'язання цієї проблеми працює й участь представників нашої культури у міжнародних книжкових подіях. Бо такі події як книжковий ярмарок – це завжди нові контакти, можливість познайомитися з авторами, перекладачами, видавцями з європейських країн, які щиро цікавляться українською культурою, українським книговидаванням – і пропонують співпрацю [23].

А самі книжкові фестивалі вже перестали бути просто ярмарками новинок, а перетворились на найцікавіші пригоди й справжні спільноти однодумців, на які чекають не менше, ніж на кінопрем'єри та світові музичні події [1].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Від Києва до Барселони. Як книжкові фестивалі у всьому світі перетворюють міста на простір для культури і спілкування / Інформація. // NV. – 2025. – 3 верес. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/books/naykrashchi-knizhkovi-festivali-svitu-vid-kiyeva-do-barseloni-50542087.html> (дата звернення: 24.07.2026).
2. Нестелеєв М. Культурні пункти незламності: чи потрібні літературні фестивалі під час війни / Нестелеєв М. // Український тиждень. – 2026. – 29 трав. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/kulturni-punkty-nezlamnosti-chy-potribni-literaturni-festyvali-pid-chas-vijny/> (дата звернення: 27.07.2026).
3. Україна остаточно перестала бути частиною російськомовного книжкового простору – в.о.директора Українського інституту книги / Інформація. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://interfax.com.ua/news/interview/1175888.html> (дата звернення: 24.07.2026).
4. Держміністр культури ФРН відкриє Український стенд на Франкфуртському книжковому ярмарку. – Інформація. // Укрінформ. – 2025. – 14 жовт. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/4047297-derzministr-kulturi-frn-vidkrie-ukrainskij-stend-na-frankfurtskomu-knizkovomu-armarku.html> (дата звернення: 23.07.2026).
5. Романцова Б. Франкфуртський книжковий ярмарок 2025: фестиваль захопливих історій. – Романцова Б. // Український тиждень. – 2025. – 20 жовт. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/frankfurtskyj-knyzhkovyj-iarmarok-2025-festyval-zakhoplyvykh-istorij/> (дата звернення: 27.07.2026).
6. Український стенд почав працювати на Франкфуртському книжковому ярмарку. – Інформація. // Укрінформ. – 2025. – 15 жовт. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/4047583-ukrainskij-stend-pocav-pracuvati-na-frankfurtskomu-knizkovomu-armarku.html> (дата звернення: 28.07.2026).
7. Нестелеєв М. Попри заборону, російські видавництва присутні на Франкфуртському книжковому ярмарку / Нестелеєв М. // Український тиждень. – 2025. – 16 жовт. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/pory-zaboronu-rosijski-vydavnytstva-prysutni-na-frankfurtskomu-knyzhkovomu-iarmarku/> (дата звернення: 29.07.2026).
8. Шуміхін Э. Заступниця міністра культури Лаюк: Нам дуже потрібне повноцінне дослідження українського книжкового ринку / Шуміхін Э. // Інтерфакс-Україна. – 2026. – 22 черв. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://interfax.com.ua/news/interview/1178525.html> (дата звернення: 28.07.2026).
9. Лейпцизький книжковий ярмарок зафіксував рекордну кількість відвідувачів / Інформація. // Інтерфакс-Україна. – 2026. – 26 берез. .

[Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://interfax.com.ua/news/culture/1154593.html> (дата звернення: 27.07.2026).

10. Підсумки участі України на Лондонському книжковому ярмарку 2026 / Інформація. // Українська літературна газета. – 2026. – 13 берез. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://litgazeta.com.ua/news/pidsumky-uchasti-ukrainy-na-londonskomu-knyzhkovomu-iarmarku-2026/> (дата звернення: 28.07.2026).

11. Муха О. Наша присутність не системна: Україна на книжковій виставці в Лондоні / Ольга Муха [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://chytomo.com/nasha-prysutnist-ne-systemna-ukraina-na-knyzhkovij-vystavtsi-v-londoni/> (дата звернення: 27.07.2026).

12. Нестелеєв М. 63-тя Болонська виставка дитячої книжки: битва за майбутнього читача / Нестелеєв М. // Український тиждень. – 2026. – 17 квіт. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/person/nestelieiev-maksym/page/2/> (дата звернення: 28.07.2026).

13. Україна вперше візьме участь у книжковому ярмарку «Liber» в Іспанії / Інформація. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://chytomo.com/ukraina-vpershe-vizme-uchast-u-knyzhkovomu-iarmarku-liber-v-ispanii/> (дата звернення: 28.07.2026).

14. Шутяк Л. LIBER-2025: III, аудіокниги й українці на найважливішій виставці Іспанії / Л. Шутяк [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://chytomo.com/liber-2025-shi-audioknyhy-j-ukrainska-prysutnist-na-pajvazhlyvishij-vystavtsi-ispanii/> (дата звернення: 28.07.2026).

15. Український стенд представлять на Міжнародній книжковій виставці в Мадриді / Інформація. // Укрінформ. – 2025. – 7 жовт. // <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/4044678-ukrainskij-stend-predstavlat-na-miznarodnij-knizkovij-vistavci-v-madridi.html> (дата звернення: 27.07.2026).

16. Репортажистика, комікси і сучасна проза: книжковий ярмарок у Варшаві-2026 / Інформація. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.polskieradio.pl/398/7861/Artykul/3693141,-2026> (дата звернення: 28.07.2026).

17. На Варшавському книжковому ярмарку Україну представили 18 видавництв. – Інформація. // Укрінформ. – 2026. – 31 трав. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/4129113-na-varsavskomu-knizkovomu-armarku-ukrainu-predstavili-18-vidavnictv.html> (дата звернення: 27.07.2026).

18. На Краківському книжковому ярмарку відкрився український стенд / Інформація. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://chytomo.com/krakivskyu-knyzhkovyy-iarmarok/> (дата звернення: 28.07.2026).

19. Україна взяла участь у 30-му Будапештському книжковому фестивалі / Інформація. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://chytomo.com/ukraina-vziala-uchast-u-30-mu-budapeshtskomu-knyzhkovomu-festyvali/> (дата звернення: 29.07.2026).

20. Окопна Т. «Світ книги» під вигуки «У відставку»: як у Празі презентували участь Чехії на виставці Франкфурта / Тетяна Окопна [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://chytomo.com/svit-knyhy-pid-vyhuky-u-vidstavku-iak-u-prazi-prezentuvaly-uchast-chekhii-na-vystavtsi-frankfurta/> (дата звернення: 29.07.2026).

21. На найбільшій книжковій виставці Австрії представили українські видання / Інформація. // Українська літературна газета. – 2025. – 13 лист. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://litgazeta.com.ua/news/na-najbilshij-knyzhkovij-vystavtsi-avstrii-predstavyly-ukrainski-vydannia/> (дата звернення: 29.07.2026).

22. Українські книги в Брюсселі: що показали на одному з головних ярмарків Європи / Інформація. // Інтерфакс-Україна. – 2026. – 2 квіт. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://interfax.com.ua/news/culture/1156201.html> (дата звернення: 27.07.2026).

23. Європейці хочуть читати українські книжки, потрібно більше перекладів – письменник Климчук / Інформація. // Укрінформ. – 2026. – 18 трав. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/4124401-evropejci-hocut-citati-ukrainski-knizki-potribno-bilse-perekladiv-pismennik-klimcuk.html>____(дата звернення: 27.07.2026).

Матеріал підготував

Бурнашов І.Ю., завідувач відділу
наукового аналізу і
узагальнення інформації

Комп'ютерне опрацювання та редагування **І. Г. Піленко**

Формат 60х84/16. Умовн. друк. арк. 1,39. Б/т. Зам. 45. Безплатно

НБУ імені Ярослава Мудрого, Київ-1, Грушевського, 1. Тел. 278–85–12